

УДК 336:338.39

Л. М. Яремченко,
здобувач кафедри фінансів,
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі"

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

THE IMPROVEMENT INFRASTRUCTURE SUPPORT OF SMALL ENTERPRISES FOR THE EFFECTIVE OPERATION OF FINANCIAL AND CREDIT PROVIDING MECHANISM

У статті досліджується механізм фінансово-кредитного забезпечення малого підприємництва та інфраструктура його підтримки в Україні. На основі узагальненого досвіду зарубіжних країн автором запропоновані пропозиції щодо удосконалення діючої інфраструктури підтримки малого підприємництва.

The article considers of financial and credit providing mechanism of small enterprises and there infrastructure support in Ukraine. On the basis the generalized the experience of foreign countries, the author offer proposes the improvement of the existing infrastructure support of small enterprises.

Ключові слова: мале підприємництво, інфраструктура підтримки, механізм фінансово-кредитного забезпечення, фінансова підтримка.

Key words: small enterprises, infrastructure support, financial and credit support mechanism, financial support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Результати попередніх досліджень ефективності функціонування діючих в Україні інфраструктури підтримки та механізму фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва, переконливо свідчать про наявність значної потреби у його удосконаленні. При цьому слід підкреслити специфіку вітчизняної ситуації. Якщо у більшості високорозвинутих країн процес формування інфраструктури підтримки малого підприємництва та її фінансово-кредитного сектора у цілому завершився (у них здебільшого існує потреба в удосконаленні структурних елементів), то в Україні такий процес триває і тепер.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження інфраструктури підтримки малого підприємництва та рекомендації щодо її удосконалення у тих чи інших аспектах вже мають місце у працях вітчизняних вчених-економістів, таких як: Васильєва Л.М., Варналій З.С., Геєць В.М., Гончаренко В.В., Григораш О.М., Пантелеймоненко А.О., Пивоваров М.Г., Пожар А.А., Прохорова В.В. та інших.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є удосконалення окремих сегментів діючої в Україні інфраструктури забезпечення малого підприємництва, від яких у значній мірі залежить

ефективність функціонування фінансово-кредитного механізму забезпечення його розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

До набуття чинності Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” (22 березня 2012 р.) навіть саме поняття “інфраструктура малого підприємництва” не мало чіткого законодавчого визначення. Стаття 14 вищезазначеного закону чітко вказує на те, що до інфраструктури підтримки малого підприємництва належать “підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток суб’єктів малого... підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки. До об’єктів інфраструктури підтримки... належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва” [1]. Деякі з них мають прямий вплив на ефективність фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва. Тому, говорячи про можливі заходи щодо удосконалення нині діючого механізму фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва, слід брати до уваги той факт, що вони можуть бути ефективними лише за умови здійснення відповідних змін у всіх трьох основних секторах відповідної інфраструктури, а саме: фінансово-кредитному, законодавчому та організаційно-інформаційному забезпеченні.

До останнього часу основу державної фінансової підтримки малого підприємництва складають кошти Українського фонду підтримки підприємництва (він нині є центральним у механізмі фінансово-кредитного забезпечення), який, крім цього, впродовж тривалого часу формально розглядався як організація для надання коштів і на розбудову інфраструктури [2, с. 3—4].

Нагадаємо, що названий Фонд було започатковано Постановою Кабінету Міністрів № 381 від 28 грудня 1991 року “з метою забезпечення реалізації державної політики щодо підтримки малих підприємств і підприємництва, розвитку конкуренції” [3].

Статус Фонду у подальшому було підтверджено у прийнятому у жовтні 2000 року Законі України “Про державну підтримку малого підприємництва”, у статті 13 якого зазначається, що “фінансове забезпечення реалізації державної політики у сфері підтримки малого підприємництва здійснюють відповідно до своєї компетенції на загальнодержавному рівні Український фонд підтримки підприємництва, на регіональному рівні — регіональні фонди підтримки підприємництва, на місцевому рівні — місцеві фонди підтримки підприємництва” [4]. Фінансова підтримка малого підприємництва здійснюється зазначеними фондами за передбаченими відповідними програмами напрямами через уповноважені банки, які визначаються

за результатами тендеру.

У грудні 2000 р. окремим законом була затверджена Національна Програма сприяння розвитку малого підприємництва в Україні. Одним із головних напрямів у Програмі було визначено створення умов для побудови дієвої та ефективної фінансово-кредитної системи підтримки діяльності суб’єктів малого підприємництва. У Програмі акцентувалась увага на те, що фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва повинна спрямовуватись на:

- формування мережі регіональних фондів підтримки підприємництва та кредитно-гарантійних установ;

- розроблення та запровадження ефективних кредитно-гарантійних механізмів мікрокредитування суб’єктів малого підприємництва;

- створення та підтримки фінансових інститутів, що працюють на розвиток малого підприємництва [5].

З метою реалізації положень Закону України “Про державну підтримку малого підприємництва” та Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні Державний Комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва 7.04.2003 р. видав наказ № 41, яким затвердив “Положення про порядок використання Українським фондом підтримки підприємництва коштів, передбачених на розвиток підприємництва в Україні”, в якому були закладені нижченазвані форми фінансового забезпечення реалізації державної політики підтримки малого підприємництва:

- фінансовий кредит через уповноважений банк;

- гарантії (поруки) банкам та небанківським фінансовим установам для одержання кредитів суб’єктами підприємницької діяльності;

- часткова компенсація процентної ставки за надані кредити суб’єктам підприємницької діяльності у банках та небанківських фінансових установах;

- фінансова допомога на безповоротній основі на фінансування цільових програм та проектів у рамках Національної програми;

- безпроцентна фінансова допомога на поворотній основі [6].

Від часу прийняття Закону України “Про державну підтримку малого підприємництва” та Національної Програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні пройшло 12 років — достатній час для того, щоб отримати та проаналізувати результати, а також оцінити ефективність використання бюджетних коштів, вкладених у розвиток описаної вище моделі фінансово-кредитної підтримки діяльності суб’єктів малого підприємництва в Україні через український, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва.

У цьому зв’язку привертає увагу такий факт: у 2011 році відповідно до заходів регіональних (місцевих) програм сприяння розвитку малого підприємництва ФПП по всій країні надали фінансово-кредитну підтримку 139 суб’єктам малого підприємництва (а у державі їх нараховується 1,26 мільйонів!) [7] на загальну суму 9,65 млн грн. (це при тому, що малим вважається

Таблиця 1. Основні недоліки механізму фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва через Фонди підтримки підприємництва

Недоліки	Коментар
Обмеженість ресурсів та бюджетного фінансування	Система ФПП за 20 років бюджетної підтримки змогла накопичити «живі» кошти для щорічного кредитування на суму близько 10 млн грн. Середній розмір кредиту складає 69,4 тис. грн., а кількість позичальників у рік – близько 140 (у середньому на область – 10 осіб). Ці показники не покривають й 1% потреби у фінансових ресурсах 1,26 млн малих підприємств. Бюджетну підтримку ФПП не можна вважати системною та ефективною.
Недосконалість законодавчого регулювання фінансово-кредитної діяльності ФПП	Надання кредитів відноситься до фінансових послуг, що можуть надаватися лише фінансовими установами, які відповідають певним вимогам і отримали відповідну ліцензію Нацкомфінпослуг. Тому ФПП змушені здійснювати кредитування лише через комерційні банки, або надавати кошти не як кредит, а як позику чи допомогу, що породжує певні юридичні проблеми (з поверненням коштів чи процентів). Бюджетне відшкодування % ставок за кредитами для малого бізнесу спрямовується банкам, а не зазначається в системі ФПП.
Непрозорість діяльності щодо надання фінансової підтримки	Обмеженість ресурсів та суб'єктивний підхід при їх наданні створювали умови для корупційних дій.
Проблеми із поверненням наданих коштів	Часто проблеми, пов'язані з п.п.2 та 3, приводили до неповернення наданих суб'єктам малого підприємництва коштів, неможливості чи небажання їх стягнення у судовому порядку.

Авторська розробка.

бізнес, дохід від будь-якої діяльності якого не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро!). При цьому слід зазначити, що фінансування здійснювалося за різними видами фінансової підтримки та становило, зокрема: на пільгове кредитування — 3178,4 тис. грн. (здійснювали ФПП у 6 областях); на відшкодування (компенсацію) відсоткових ставок по кредитах комерційних банків — 2008,1 тис. грн. (здійснювали ФПП в 4 областях); на надання позик — 4386,0 тис. грн. (здійснювали ФПП у 5 областях), фінансова допомога на безповоротній основі — 80,0 тис. грн. (ФПП в 1 області). Загальний обсяг фінансових ресурсів, який знаходиться в управлінні ФПП та використовується для здійснення

Таблиця 2. Можливі учасники вітчизняної інфраструктури забезпечення розвитку малого підприємництва, що мають місце у зарубіжній практиці

Учасники підтримки малого підприємництва	Наявність у зарубіжній практиці (прикладні країни)
Сектор законодавчого забезпечення та регулювання	
Міністерство підприємства	Канада (Провінція Онтаріо – Мін-во малого бізнесу і підприємництва), Малайзія (Мін-во розвитку підприємства і кооперативів), Хорватія (Мін-во підприємства і торгівлі)
Сектор фінансово-кредитного забезпечення	
Спеціалізований державний мікрофінансовий банк для підприємств	Таїланд та Японія. Планується створення у Великобританії
Кооперативні банки	Австрія, Італія, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія та ін.
Кредитні товариства	Угорщина
Кредитні асоціації	США
Кооперативи та товариства взаємних гарантій	Країни Європейського Союзу, Канада, США, Японія, Туреччина
Товариства взаємного страхування та страхові кооперативи	Країни Європейського Союзу, Канада і США
Сектор організаційно-інформаційного забезпечення	
ІТ-кооперативи (програми забезпечення, розробка сайтів тощо)	Канада, Німеччина, США, Індія

Складено автором за джерелами: [11—22].

фінансово-кредитної підтримки на поворотній основі (“кредитний портфель”), становить всього 32,96 млн грн. (із яких 21,45 млн грн. (65%) припадає на три області Івано-Франківську, Луганську та Черкаську). При цьому, не здійснюють фінансово-кредитну підтримку на зворотній основі та не мають “кредитних портфелів” ФПП у Вінницькій, Київській, Миколаївській, Чернівецькій, Львівській, Закарпатській областях, а також ФПП у містах Донецьку, Херсоні та Славутичі. Це означає, що за час свого існування вказані фонди втратили та “проїли” значну частину виділених з державного та місцевих бюджетів коштів і фактично перетворились в організації, що існують не для підприємців, а для своїх працівників-чиновників.

Найважливіші проблеми та недоліки у діяльності системи фондів підтримки підприємства зазначено у розділі 6 офіційного Звіту про діяльність УФПП у 2011 році. Одна з головних проблем полягає у недосконалості механізму формування заходів Національної програми та невизначеності процедури узгодження проекту заходів. Існуюча практика затвердження заходів Національної програми не гарантує отримання реального фінансування для їх виконання. Заходи затверджуються Кабінетом Міністрів без фінансових показників. При визначенні обсягів бюджетного фінансування розрахункова вартість заходів взагалі не враховується ні Кабінетом Міністрів під час підготовки проекту Державного бюджету, ні Верховною Радою при розгляді і прийнятті цього бюджету. Це призводить до того, що значна частина формально затверджених заходів, особливо фінансового змісту, просто не може бути виконаною.

Друга проблема — це продовження ігнорування законів України й указів Президента України стосовно виділення бюджетних коштів на підтримку розвитку підприємства як центральними органами влади, так і на місцях. Наслідком цього є факти спрямування фінансових потоків не через законодавчо передбачені структури (тобто ФПП), а шляхом прямого фінансування з місцевих бюджетів, або через створення паралельних “кишенькових” фондів, або через органи державного управління та організації, яким подібні функції не властиві. Третя проблема — це розмір орендної ставки стосовно оренди приміщень для ФПП [8, с. 12].

Таким чином, можна зробити висновки, що сформований в Україні за роки незалежності державний механізм

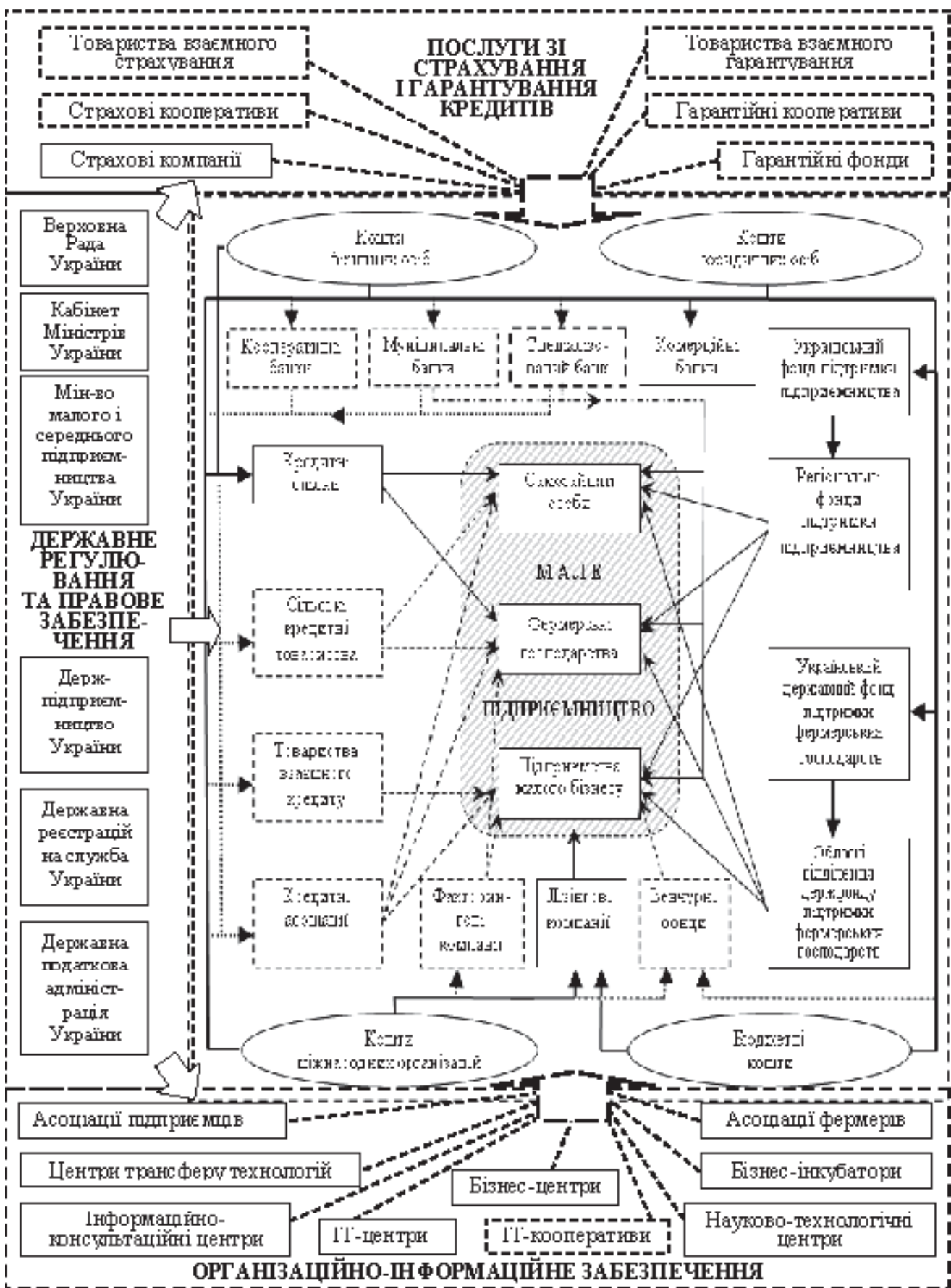

Рис. 2. Пропонований удосконалений механізм фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні

Авторська розробка.

Такі інфраструктурні зміни можуть суттєво удосконалити існуючий механізм фінансово-кредитного забезпечення вітчизняного малого підприємництва. Пропонований механізм у взаємодії зі структурними елементами оновленої інфраструктури регулювання та супроводу малого підприємництва може мати такий графічний вигляд (рис. 2).

Зауважимо, що реалізація останнього нами вбачається можливою лише за умови суттєвих змін у державному регулюванні. Розглядаючи дане питання, передусім, слід звернути увагу на таку характерну особливість. На даний час регулювання і розвиток малого підприємництва знаходяться у компетенції Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства (Держпідприємство України). Віддаючи належне важливості функцій, які вони виконують, слід зауважити, що серед основних недоліків їхньої діяльності характерними є недостатність наявних повноважень, дублювання ряду функцій (зокрема, в обох державних установах діють департаменти з питань регуляторної політики). При цьому має місце недостатній контроль щодо дотримання посадовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування вимог національного законодавства щодо названої політики. Також непоодинокими є факти неефективності регіональних програм розвитку підприємництва [23, с. 169].

Говорячи про удосконалення державного регулювання малого підприємництва, на нашу думку, слід вести мову і про створення в Україні окремого Міністерства малого і середнього підприємництва. Переконалим аргументом на користь такої пропозиції може бути той факт, що подібні спеціальні міністерства мають місце у зарубіжній практиці, зокрема, у Канаді (Провінція Онтаріо), Малайзії, Хорватії та інших країнах світу (табл. 2).

Коротко викладемо наше бачення щодо створення Міністерства малого і середнього підприємництва України. Враховуючи наявний досвід і значний кадровий потенціал Департаменту державної регуляторної політики та розвитку підприємства Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства (Держпідприємство України), вбачаємо за доцільне реорганізацію названих інституцій шляхом створення названого Міністерства. Орієнтовну структуру пропонованого нами Міністерства малого і середнього підприємництва України зображено на рисунку 3.

Підводячи підсумок вищесказаному, у загальних

Рис. 3. Пропонована структура Міністерства малого і середнього підприємництва України

Авторська розробка.

рисах відобразимо очікувані позитивні результати від створення названого Міністерства. По-перше, його поява підкреслить значення малого і середнього бізнесу в економіці України. По-друге, Міністерство зможе ефективніше координувати і розвивати діяльність малого та середнього бізнесу, проблеми якого зараз "губляться" серед низки проблем великої промислової індустрії. По-третє, ця державна установа отримуватиме бюджетні кошти, що дасть можливість формувати відповідний бюджет на здійснення фінансування пріоритетних заходів щодо розвитку малого і середнього підприємництва. По-четверте, Міністерство малого і середнього підприємництва України зможе самостійно або спільно з Міністерством агрополітики і продовольства України розвивати кооперативний сектор економіки, у тому числі й ті сервісні кооперативні організації, від яких залежить успішне функціонування механізму кредитно-фінансового забезпечення розвитку вітчизняного малого підприємництва.

При цьому підкреслимо, що створення Міністерства малого і середнього підприємництва має пройти шляхом реорганізації Департаменту державної регуляторної політики та розвитку підприємства Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємства (Держпідприємство України), що цілком відповідає змісту Указу Президента України "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" N 1085/2010 від 9 грудня 2010 року.

ВИСНОВКИ

Таким чином, удосконалення інфраструктури

підтримки та державного регулювання малого підприємництва шляхом створення цілої низки нових та удосконалення існуючих установ і організацій зможе забезпечити ефективне функціонування механізму кредитно-фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва.

Література:

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України, від 22 березня 2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
2. Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2011 рік [Електронний ресурс] — Київ: Український фонд підтримки підприємництва, 2012. — 24 с. — Режим доступу: http://www.ufpp.gov.ua/about_fund/reports_on_progress
3. Про створення Українського національного фонду підтримки підприємництва і розвитку конкуренції. Постанова Кабінету Міністрів № 381 від 28 грудня 1991 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/381-91-%D0%BF>
4. Про державну підтримку малого підприємництва. Закон України від 19 жовтня 2000 року № 2063-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>
5. Про Національну Програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні. — Закон України від 21 грудня 2000 року № 2157-III. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>
6. Положення про порядок використання Українським фондом підтримки підприємництва коштів, передбачених на розвиток підприємництва в Україні. Наказ Державного Комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 41 від 7.04.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0300-03>
7. Кількість малих підприємств з початку року зросла на 22% — до 1,26 млн чоловік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/142104>. — Заголовок з екрану.
8. Звіт про діяльність УФПП у 2011 році [Електронний ресурс]. — Київ: Український фонд підтримки підприємництва, 2012. — 13 с. — Режим доступу: http://ufpp.gov.ua/about_fund/reports_on_progress
9. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва. Постанова Кабінету Міністрів України № 794 від 27 липня 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-2011-p>
10. Про затвердження Порядку надання мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва шляхом проведення конкурсу бізнес-планів. Наказ Українського фонду підтримки підприємництва № 146 від 01.11.2012 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dkrp.gov.ua/info/695>
11. Ministry of Small Business and Entrepreneurship [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://govdocs.ourontario.ca/results?source=Ontario.+Ministry+of+Small+Business+and+Entrepreneurship>
12. Ministry of Entrepreneur and Co-operative Development (MECD) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.malaysia.gov.my/EN/Relevant%20Topics/IndustryInMalaysia/Business/IKS/IKSTrainingProgramAndDevelopment/MECD/Pages/MEDC.aspx>
13. Ministarstvo poduzetni?tva i obrta [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minpro.hr/default.aspx?id=68>
14. Osborne plans state bank for small businesses [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/1077e7f6-f511-11e1-8d85-00144feabdc0.html#axzz0TmoPsxSY>
15. Пантелеймоненко А.О. Діяльність європейських кооперативних банківських систем у контексті світової фінансово-економічної кризи: Розділ 5. / А.О. Пантелеймоненко // Функціонування банківського сектору та кредитної кооперації: теорія і практика: монографія / [За науковою редакцією проф. Брітченка І.Г.]. — Полтава: Редакційно-видавничий відділ Полтавського університету економіки і торгівлі, 2010. — С. 117—142.
16. Запровадження механізмів гарантування кредитів малого та середнього бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ufpp.gov.ua/ckfinder/userfiles/files/lib_bissnes/guaranteing_credit.doc
17. Пантелеймоненко А.О. Західноєвропейські товариства взаємного страхування та страхові кооперативи: сутність організації, зміст діяльності і значення / А.О. Пантелеймоненко // Вісник Львівської комерційної академії. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. — Випуск 10. — С. 509—520.
18. Mutual Insurance [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Mutual_insurance
19. Information Technology Diploma Co-op [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.canadiancollege.com/en/information-technology-diploma-coop>
20. Пантелеймоненко А.О. ІТ-кооперативи у сфері послуг Німеччини / А.О. Пантелеймоненко // Суспільний сектор економіки України у ситуації системних змін ХХІ століття: збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 26 травня 2011 р. — Хмельницький: ХКТЕІ, 2011. — С. 19—21.
21. IT Co-op Austin [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yelp.com/biz/it-co-op-austin-austin>
22. Goa plans IT cooperatives to attract mid-level firms // Oman Tribune [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.omantribune.com/index.php?page=news&id=130338&heading=India>
23. Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні. Національна доповідь. — К.: Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, 2009. — 193 с.
Стаття надійшла до редакції 22.01.2013 р.